Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.
Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@bua.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Niet alle industrie hoeft, en zeker niet in Nederland

Voor de Europese veiligheid dient de Europese economie minder afhankelijk te worden van de rest van de wereld. Hiervoor zijn ongekende investeringen nodig in het concurrentievermogen en de verduurzaming van de industrie. Doelmatigheid vereist Europese coördinatie. Nederland zal daartoe bereid moeten zijn om het huidige uitgangspunt om alle bestaande industrie te behouden los te laten. Het hierop gebaseerde beleid dreigt de Nederlandse schatkist uit te putten en verstikt de innovatieve bedrijven die zelfstandig kunnen groeien.

door Rens van Tilburg De auteur is economisch onderzoeker en adviseur bij Sustinnova en economic fellow van het VU Instituut voor Milieuvraagstukken.

Onlangs luidden in heel het land de fabrieken hun noodsirenes voor het 'industriealarm'. Door het wegvallen van het Russische en Groningse gas behoort de fossiele energie in Nederland tot de duurste van de wereld. De elektriciteitsprijzen voor Europese bedrijven zijn twee tot drie keer zo hoog als die in de VS. De prijzen voor aardgas liggen zelfs vier tot vijf keer hoger.[1] Binnen de EU betaalt de Nederlandse industrie weer een relatief hoge prijs voor zijn elektriciteit.[2]

Verduurzaming industrie ter discussie

Dat komt niet door energiebelastingen. Wel ligt in Frankrijk de elektriciteitsprijs lager vanwege de (verborgen) subsidies van de Franse overheid op kernenergie, neemt de Duitse overheid de infrastructuurkosten voor haar rekening en betalen de Duitse, Franse en Belgische overheid flink mee.[3] Met deze 'compensatie' was Rutte IV juist gestopt als eerste stap om de fossiele subsidies van jaarlijks zo'n 40 (!) miljard euro te verminderen. Een compensatie die inmiddels alweer terug is ingesteld. De industrie wenst echter meer steun. Een wens waar de Nederlandse politiek gevoelig voor lijkt. Het belangrijkste uitgangspunt van beleid in Nederland is dan ook het behoud van alle industrie, onder het motto: 'Liever groen hier, dan grijs elders.'[4] Wat met de huidige praktijk van steun aan de fossiele industrie neerkomt op: 'Liever grijs hier, dan grijs elders.'

Deze weer sterk groeiende steun aan de fossiele industrie is niet gratis. De Voorjaarsnota vond de 500 miljoen euro voor compensatie in het Klimaatfonds. Daardoor is er minder geld voor vergroening, die toch al ver achterligt op schema. Huishoudens en het midden- en kleinbedrijf draaien op voor een lagere bijdrage van de industrie aan de infrastructuur, waarvan de industrie ondertussen wel gewoon gebruikmaakt. En dat terwijl tachtig procent van de Nederlanders al vindt dat de industrie te weinig bijdraagt aan de energietransitie.[5] Ondertussen bedreigt de industrielobby nu ook het vlaggenschip van het EU-klimaatbeleid, het EU Emissions Trading System (EU ETS).[6]

Niet verstandig: onbenutte kans tot win-win-win

Het loslaten van duurzaamheidsambities zal juist een rivierdelta onder zeeniveau als Nederland duur komen te staan. Nederland kan zich daarom in Brussel beter hardmaken voor een effectief klimaatbeleid. Alleen als de rijke EU zich aan de wereldwijde klimaatafspraken houdt, zullen minder welvarende landen dat ook overwegen. EU-leiderschap is nodig, nu van de VS op klimaatgebied voorlopig niets te verwachten valt. In China kan de EU een nieuwe partner vinden, net als in India en Afrika en Zuidoost-Azië. Landen en regio's die al hard getroffen worden door de opwarming van de aarde.

Verduurzaming van de industrie is ook noodzakelijk om de EU veilig te houden in een steeds vijandigere wereld. Voldoende eigen industrie is nodig voor onafhankelijkheid, of zoals dat in Brussel heet: strategische autonomie. Die onafhankelijkheid moet dan wel voor de hele keten toenemen. Je hebt niets aan een Europese industrie die stilligt als in het Midden-Oosten of de VS de olie- en gaskraan worden dichtgedraaid. Net zo draait de Europese industrie nu grotendeels op geïmporteerde grondstoffen. Met de circulaire economie schiet het echter totaal niet op. Het hergebruik van materialen in de EU is de laatste tien jaar blijven steken op ongeveer een tiende.[7] Echte onafhankelijkheid vereist een circulaire economie en het zelf opwekken van hernieuwbare energie.

Alleen als de rijke EU zich aan de wereldwijde klimaatafspraken houdt, zullen minder welvarende landen dat ook overwegen

Hernieuwbare energie is ook nog eens veelal goedkoper dan fossiele energie. Daarom verbetert een duurzame energievoorziening ook de concurrentiepositie. Nu geeft Nederland jaarlijks evenveel uit aan de import van fossiele energie als nodig is aan jaarlijkse investeringen om de hele energievoorziening op een duurzame leest te schoeien.[8] Zonnepanelen en windmolens leveren na installatie energie voor een fractie van de kosten van olie en gas. In zijn rapport over het Europese concurrentievermogen wees Mario Draghi daar ook op, evenals op het feit dat de EU goed is voor zestig procent van de wereldwijde patenten voor koolstofarme brandstoffen en op dat terrein de wereldwijde ranglijst aanvoert van innovatiefste bedrijven. Bedrijven die de komende jaren een onmisbare rol

hebben te vervullen bij het tegengaan van de CO_2-uitstoot van de luchtvaart, het zeevervoer en zwaar transport over de weg.[9]

Maar wel gecoördineerd

De EU moet dan ook niet terugvallen in het oude denken dat groen tegenover de economie plaatst. Duurzaamheid, onafhankelijkheid en concurrentievermogen zijn alle drie gebaat bij een ingrijpende transitie van de Europese industrie. De Clean Industrial Deal vormt gelukkig dan ook de kern van het werkprogramma voor de komende jaren van de Europese Commissie.

Het is een programma dat vooralsnog vooral bestaat uit ambitieuze doelen en mooie voornemens. Wat ontbreekt, is een concreet plan met een passende financiële dekking. Daardoor bestaat er nog geen goed zicht op de kosten en de afwegingen waartoe die dwingen. Want het zal een uiterst kostbare aangelegenheid zijn om de nu vaak spotgoedkope import te vervangen. Draghi stelde dat de investeringen in Europa met ongeveer vijf procent van het bbp omhoog moeten. Ter vergelijking: de extra investeringen van het Marshallplan na de Tweede Wereldoorlog bedroegen jaarlijks één tot twee procent van het bbp.[10]

Moeilijke keuzes kunnen daarom beter vroeg dan laat gemaakt worden. Honderd procent autarkisch kan de EU niet worden. Dat is niet alleen onbetaalbaar, het is simpelweg onmogelijk. Veel grondstoffen zijn in de EU niet in voldoende mate voorhanden. In andere sectoren is de achterstand op de VS en China simpelweg te groot. Een realistisch plan is nodig dat expliciet maakt in welke sectoren we de onafhankelijkheid willen vergroten. En hoe we de afhankelijkheden die er blijven draaglijk maken door deze zo veel mogelijk te verdelen over verschillende leveranciers. Een analyse die alleen de politiek kan maken en afdwingen.

Duurzaamheid, onafhankelijkheid en concurrentievermogen zijn alle drie gebaat bij een ingrijpende transitie van de Europese industrie

Belangrijk is in ieder geval om dit alles zo doelmatig mogelijk te doen. Waar kan datgene wat we in de EU willen maken, het goedkoopst op groene wijze geproduceerd worden? Hierdoor zal de industriële kaart van Europa ingrijpend wijzigen. Voor de industrie was de aanwezigheid van gasbellen van belang; dat wordt nu de beschikbaarheid van goedkope groene energie. Noord-Europa en Zuid-Europa hebben dan een duidelijk nieuw voordeel, met waterkracht, respectievelijk zon en goedkope grond voor windmolens.[11]

Zuinig omgaan met middelen betekent ook voorrang geven aan verduurzaming in plaats van aan het overeind houden van de fossiele industrie. Door een verplichte bijmenging van groen en gerecycled staal, gerecycled plastic enzovoort, zorgt de EU ervoor dat deze nieuwe groene industrie een gegarandeerde afzet heeft.

Nu voorrang geven aan investeren in groene industrie, boven het met nog meer subsidie draaiende houden van de fossiele Europese industrie, zal op de korte termijn leiden tot een toename van de import. Vooralsnog staan met name de Chinezen te

springen om de EU tegen bodemprijzen te voorzien van een flinke strategische reserve aan bijvoorbeeld staal. Veel industriële sectoren gaan namelijk gebukt onder een wereldwijde overproductie. In de staalindustrie is er sprake van een overproductie van meer dan 600 miljoen ton.[12] Dat is vier keer de totale jaarlijkse staalproductie in Europa. Waarom als EU niet gebruikmaken van de goedkope import en zelf enkele fossiele staalfabrieken stilzetten terwijl de groene staalfabrieken worden gebouwd? Net zo kunnen zonnepanelen en elektrische voertuigen goedkoop geïmporteerd worden uit China.

Nederland: niet alles kan hier

Wat betekent deze analyse voor het Nederlandse overheidsbeleid? In de eerste plaats een stevige inzet in Brussel: vasthouden aan de klimaatdoelen, instrumenten als het ETS niet verwateren, en ambitieuze bijmengverplichtingen voor hergebruik en groen geproduceerde grond- en brandstoffen. Inzetten op een gecoördineerd industriebeleid en accepteren dat daar enkel sprake van kan zijn als er voldoende Europees te besteden middelen zijn.

Traditioneel verzet Nederland zich tegen EU-fondsen. Zo ook nu. Met dit verzet ondermijnt Nederland de Europese aanpak die juist zo hard nodig is. Daardoor dreigt de rekening niet alleen voor de EU nodeloos hoog uit te pakken. Nederland dreigt via zijn nationale industriebeleid de grootste nettobetaler te worden aan het EU-industriebeleid. Want anders dan veel Zuid- en Oost-Europese landen, die gebukt gaan onder hoge overheidsschulden, kan Nederland nog veel subsidies op tafel leggen. Het weinig doordachte uitgangspunt 'Liever groen hier, dan grijs elders', wat neerkomt op een praktijk van 'Liever grijs hier, dan grijs elders', leidt zo tot ongekend hoge kosten. Nederland heeft van oudsher namelijk nogal wat energie-intensieve industrie. Dat was heel logisch toen we nog goedkoop gas hadden, maar kan ons nu onze gunstige financiële uitgangspositie kosten. Onlangs concludeerde ook De Nederlandsche Bank dat de kosten van het overeind houden van de energie-intensieve industrie snel kunnen oplopen.[13]

Met het verzet tegen EU-fondsen ondermijnt Nederland de Europese aanpak die juist zo hard nodig is

Neem alleen al Tata Steel in IJmuiden, de voornaamste kandidaat voor een zogenoemde maatwerkafspraak die de Nederlandse overheid zo'n drie tot vier miljard euro zal kosten. En dat zijn dan alleen nog maar de kosten van de groene fabriek. Om deze concurrerend te houden met de groene staalproducenten in Scandinavië en Spanje, is jaarlijks mogelijk nog bijna een miljard euro nodig.[14] En zo zijn er nog bijna dertig grote industriële bedrijven waarmee getracht is dergelijke afspraken te maken – bedrijven waarvoor in Nederland nooit voldoende groene energie opgewekt zal kunnen worden.

Het was daarom dat een 'expertteam' waarvan ik deel uitmaakte de minister van EZK in 2023 adviseerde: 'De transitie wordt gemakkelijker als de totale energievraag wordt beperkt. We moeten rekening houden met schaarste in mensen,

middelen, ruimte en materiaal. […] Vanwege de energievraag van de huidige industrie, de consequenties voor duurzaamheid en de schaarse ruimte, is vanuit de ontwerpprincipes moeilijk voor te stellen dat de huidige omvang van de industrie in Nederland in stand blijft.'[15]

En dan gingen we er nog van uit dat de Noordzee wel maximaal zou worden volgezet met windmolens. Alleen met kernenergie kan Nederland genoeg energie produceren voor alle huidige industrie. Kernenergie is echter erg duur. Het prijsverschil zal de overheid daarom moeten bijleggen; wéér een kostbare subsidie erbij.

Vanwege de haven, kennispositie, clustereffecten en ligging dicht bij economische centra zal Nederland echt wel delen van de basisindustrie behouden. Maar door de permanent hogere energieprijzen zullen er ook bedrijven vertrekken. Meer perspectief is er voor de maakindustrie, van ASML tot tal van innovatieve middelgrote en kleine bedrijven, waar energieprijzen naast kennis een veel minder dominante factor zijn. De basisindustrie heeft nu maar liefst 36 procent van het totale Nederlandse energieverbruik nodig om 3 procent bij te dragen aan de economie. De maakindustrie, aan de andere kant, weet driemaal zoveel waarde te produceren als de basisindustrie met 'slechts' een zesde van de energie.[16] Zo levert de technische maakindustrie 45 keer meer economische waarde op per hoeveelheid energie dan de chemische industrie.[17]

Ook belangrijk: het gaat hier om geld dat via lonen en via winsten voor Nederlandse eigenaars in eigen land blijft. De kapitaalintensieve basisindustrie daarentegen is helemaal in handen van buitenlandse bedrijven (Tata, Shell, Dow Chemical, SABIC) en produceert voornamelijk voor de export. Waarom daar schaars Nederlands belastinggeld aan besteden? De buitenlandse eigenaren lijken er zelf ook niet meer in te geloven. Hun investeringen namen sinds het Klimaatakkoord van Parijs in 2015 met een derde af. In diezelfde periode nam het aan de aandeelhouders uitgekeerde deel van de winst juist toe van 57 procent naar 92 procent.[18] Voor de maakindustrie maakt het niet veel uit waar ze haar grondstoffen vandaan haalt.

De kapitaalintensieve basisindustrie is helemaal in handen van buitenlandse bedrijven en produceert voornamelijk voor de export. Waarom daar schaars Nederlands belastinggeld aan besteden?

Een doelmatig Europees industriebeleid is misschien wel het effectiefste wapen tegen de bedreigingen van Poetin en Xi tot Trump. Dat vereist van Nederland wel dat het zijn verzet tegen gemeenschappelijke Europese investeringen opgeeft, net als de wens om alle industrie binnen de eigen landsgrenzen te behouden. Effectief en doelmatig industriebeleid kan alleen op Europese schaal plaatsvinden.

Artikel in het kort:

* Nederland geeft jaarlijks evenveel uit aan de import van fossiele energie als nodig is aan jaarlijkse investeringen om de hele energievoorziening duurzaam te maken
* De praktijk van steun aan de fossiele industrie komt neer op ‘Liever grijs hier, dan grijs elders’
* Vanwege de energievraag van de huidige industrie, de consequenties voor duurzaamheid en de schaarse ruimte, is moeilijk voor te stellen dat de huidige omvang van de industrie in Nederland in stand blijft
* De steun van de Nederlandse overheid is nodeloos kostbaar; bovendien verdwijnt het geld veelal in buitenlandse zakken
* Er zijn gigantische investeringen nodig om in gezamenlijkheid de Europese industrie duurzaam, onafhankelijk en concurrerend te maken

1 Mario Draghi, *The future of European competitiveness. Part A: A competitiveness strategy for Europe (September 2024)*. Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2025.
2 E-Bridge, *Electricity cost assessment for large industry in the Netherlands, Belgium, Germany and France. Final report*. Bonn: E-Bridge Consulting, 26 maart 2024.
3 E-Bridge 2024.
4 Ministerie van Economische Zaken en Klimaat, *Perspectief op de Nederlandse economie. Innovatief, duurzaam, sterk en welvarend*. Den Haag: Ministerie van EZK, juni 2023.
5 Yvonne de Kluizenaar, Gijs ten Berge en Jurjen Iedema, *Klimaat en Samenleving. Burgerperspectieven*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau, april 2025.
6 FuelsEurope, ‘Keeping industry in Europe. Need for a structural redesign of the EU ETS to be fit for 2030 and beyond’, 8 juli 2025. Zie https://www.fuelseurope.eu/publications/publications/keeping-industry-in-europe-need-for-a-structural-redesign-of-the-eu-ets-to-be-fit-for-2030-and-beyond
7 European Environment Agency, ‘Circular material use rate in Europe’, 6 januari 2025. Zie https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/circular-material-use-rate-in-europe
8 Koen van Bemmelen e.a., *Pilot Financieel Inzicht in de Energietransitie (FIT). Rapportage*. Amsterdam: Quintel, mei 2024. Zie https://www.hightechnl.nl/wp-content/uploads/2024/12/eindrapportage_pilot_fit_invest_nl-709470054.pdf
9 Draghi 2025.
10 Draghi 2025.
11 Boris Schellekens en Rodrigo Fernandez, ‘Energie wordt in Nederland te duur voor staalproductie’, *ESB* 110 (2025), nr. 4847 (17 juli), pp. 314-317.
12 OECD, *OECD Steel Outlook 2025*. Parijs: OECD Publishing, 2025. Zie https://doi.org/10.1787/28b61a5e-en
13 Bas Heerma van Voss, Andra Smadu, Guido Schotten en Stefan Wöhrmüller, *Competitiveness of the Dutch energy-intensive industry. Energy prices, grid costs and ETS*. Amsterdam: De Nederlandsche Bank, 2 april 2025.
14 Schellekens en Fernandez 2025.
15 Expertteam Energiesysteem 2050, *Energie door perspectief. Rechtvaardig, robuust en duurzaam naar 2050*. Z.p.: ETES, april 2023, pp. 9, 14-15.
16 Boris Schellekens en Rodrigo Fernandez, ‘Maak ruimte voor de toekomst en bouw energie-intensieve basisindustrie af’, *ESB* 109 (2024), nr. 4837S (26 september), pp. 74-79.
17 Martijn Blom en Ward van Santen, *Maatschappelijke waarde sectoren. Een kwantitatieve verkenning*. Delft: CE Delft, maart 2025.
18 Schellekens en Fernandez 2024.